

Særnummer 14, 2012

Stiftet onsdag den 12. juni 2008

Foreningen Svend Gønge

Pro honore patriae

Om danse i Danmark før år 1700 - samt FSGs dansegruppe

Foreningen Svend Gønge

Svinøvej 42
4750 Lundby
4074 1870

jens@hallqvist.dk

www.svend-goenge.dk

Bestyrelse:

Formand:
Jens Hallqvist

Næstformand:
Ingegerd Riis

Kasserer:
Jens Hallqvist

Sekretær:
Jens Beck

Bestyrelsesmedlem:
Gunnar Stobbe
Chris Hermansen
Ole Ib Hansen
John Gravesen
webmaster

svendgoengepoul-sen@gmail.com

[Oversigt over FSGs
ambassadører:](#)

Nærværende korte oversigt er især baseret på bogen "Dans i Danmark - danseformerne ca. 1600 til 1950", skrevet af den ansete danseforsker Henning Urup, 2007. Ifølge denne bog foreligger der ikke egentlige koreografiske kildeoplysninger om danse fra før år 1700, så billedet bygger på fragmentariske og ufuldstændige oplysninger fra dansk og udenlandsk kildemateriale.

Periodens kilder angiver oftest blot, at der danses, og måske hvem der danser, men ikke, hvordan der danses - koreografien er altså ikke beskrevet. Man finder dog tydelige indikationer på både selskabelig dans og scenisk optræde-dans.

Selskabelig dans, **samværdsdans** til fornøjelse for deltagerne, kan inddeles i **ring-/rækkedans** (udført af et vilkårligt antal dansere), **pardans** (udført af et eller flere par af 1 herre og 1 dame), mens der mangler oplysninger om **trio-dans** med 1 herre og 2 damer, som også formodes at være brugt på den tid i Danmark.

Den **sceniske dans** fra perioden kan tilsvarende inddeles i **optrin med flere medvirkende** dannede figurer, samt **solistiske danse**. I det følgende omtales den sceniske dans kun kort.

A. SAMVÆRSDANS / SELSKABELIG DANS

A.1 Danse udført af flere dansere: Ringdans / langdans / kædedans

På kalkmalerifrisen fra 1300-tallet i Ørslev kirke ved Skælskør ses tydeligt en langdans, hvor danserne holder hinanden i hånden. Der tænkes også på langdans, når der i Slagelse-skomagersvendenes lavsskrå ('love') fra ca. 1450 tales om »forrejere« (fordansere i dansekæden) og tillige angives, at »Brødrene ... da skulle de holde hverandre i Haanden«.

En frise blandt kalkmalerierne i Ørslev kirke på Sydsjælland fra midten af 1300-tallet viser en langdans udført af kvinder og mænd, og til højre for danserne ses en hare, som spiller på trompet. Foto: Nationalmuseet.

På kalkmaleriet vises en dansekæde sammensat af begge køn, mens skomagersvendenes kæde nok har bestået af ene mænd. Kilderne kan intet fortælle om dansetrinnene, men det formodes, at dansens hovedbevægelse har været en fremadskridende dansekæde, og at de trinene måske af og til blev afbrudt af trin på stedet - en danseform, som er velkendt fra kædedanse, bevaret i

den folkelig tradition.

Det er rimeligt at forestille sig, at danseformerne i Danmark har lignet dem i det øvrige Europa. Vi finder her et stort antal danse af kategorien »**Branle**« som for hovedpartens vedkommende er kædedanse, hvis basistrin er »*simple*« (et enkelt trin og en fodsamling), »*double*« (tre trin og en fodsamling) og »*branle*« (som udføres på stedet).

Man kan meget vel forestille sig, at dansemusikken ved Christian IV's danske hof har været af samme art. Beskrivelsen af hoffesten den 7. oktober 1634 fortæller således, at da den skønne ballet var afsluttet »blev nogle Branle danset og dermed blev denne Dags Lyst og Fryd sluttet og fuldendt«.

A.2 Pardans

Præsten Necorius beretter om dans i Ditmarsken i 1500-tallet, og at pardans er en ny skik, som blev indført af ungdommen omkring 1560.

Et par eksempler med musik til pardans fra midten af 1500-tallet findes i de bevarede stemmebøger fra Christian III's kantori (hofkor), hvor de to dansesatser i sættet fra 1541 benævnt »Welsch Tanz« utvivlsomt er pardanse, og navnet peger på inspiration fra det sydlige udland (begge satser med en anden del benævnt »Sprung«, den ene tillige benævnt »Passemezzo«).

I forbindelse med dansen ved Frederik II's kroning i 1559 fortæller Reravius, at »de herrer ... med frue og jomfruer omsprunge«, og tilsvarende fortælles om dansen ved hans bryllup i 1572. Vi får dog ingen nærmere koreografiske detaljer, så her bliver nærmeste kilde den ansete dansemester Arbeau's beskrivelse af fransk dansetradition i *Orchésographie* fra 1588, som indeholder udførlige beskrivelser af blandt andet *pavane* (som nærmest er en højtidelig procession), *passamezzo* (en lidt hurtigere form for pavane) og *gaillarde* (som er en springende dans). Disse danse må antages også at have været kendt i Danmark, hvor dansen formodes primært at være under tysk og fransk prægning.

Det er sikkert også danse af denne type, der har indgået i festerne ved Christian IV's hof, vor musikken uden tvivl har været udført flerstemmigt af hoffets omfattende musikkorps på op mod 23 trompeterere, 10 paukere/instrumentalister og 28 kantorer/sangere. De anvendte instrumentalsatser har sikkert lignet dem i Praetorius' i 1612 udgivne musiksamling *Terpsichore* - hvor der indgår danse som *pavane*, *courante*, *volte* og *gaillarde*.

Dansemusik omkring år 1600 kan også have været udført af blot en skalmeje og en tromme - se billedfrisen om begivenheder i det danske rige (håndskrifter fra Christian IV's tid i Rostgaards Samling på Det Kgl. Bibliotek). Ud over musikerne viser billedet tre dansende par, hvoraf det højre pars dans tydeligt er omsvingning med tæt dansefatning med armene om hinanden. Billedet illustrerer muligvis folkelig dans.

Et billede på Frederiksborgmuseet, som forestiller dansen ved Mette Ruds bryllup i 1626, viser også pardans, hvor det midterste af de tre par udfører en omsvingning. Dansens karakter peger her tydeligt på miljøet ved hoffet, og musikken udføres af trompeterere.

Tidens danserepertoire illustreres i øvrigt af bevarede nodebøger, f.eks. Peter Fabricius' håndskrevne lutbog (fra o. 1659), som indeholder adskillige instrumentalsatser, hvis titler svarer til det repertoire af pardanse, som kendes fra samtidige udenlandske dansebøger.

Den almindelige kombination af danse i 2-delt takt med en efterfølgende (måske livligere) dans til den første dansemelodi i 3-delt takt, må således formodes at være velkendt i Danmark i årene før 1700, idet typen kaldes *polskdans*. Nodebøgernes repertoire af franske danse sandsynliggør dog, at den mere kunstfærdige franske dansetradition også har været kendt

Dansen ved Mette Ruds bryllup med Niels Trolle i 1626 er illustreret på et maleri fra o. 1630. Billedet viser tre dansende par og musikken leveres af trompeterer. Det er tydeligt, at vi her befinder os i det højere sociale miljø. Det Nationalhistoriske Museum, Frederiksborg Slot. Inv. nr. A.7770.

i Danmark på dette tidspunkt. En håndskreven nodebog med årstallet 1688 indeholder således *sarabande* og *menuet*, men det kan ikke udelukkes, at bogens formål primært har været til brug for musicering.

B. DANS VED HOFFET OG SCENISK DANS

Dansen ved hoffet har utvivlsomt omfattet de selskabsdansformer, som er omtalt ovenfor.

I en beskrivelse af Christian IV's kroning i 1596 fortælles om et mummespil, hvor kongen og nogle herremænd gik i optog med brændende lys til lyden af trompeter. En mere detaljeret dansebeskrivelse finder vi i omtalen af den udvalgte prins Christians bryllupsdans under »Bilageret« i 1634. Her fortælles om en fakkeldans til trompeters og paukers lyd udført som en procession anført af fire marskaler, som to og to træder dansen. Efter dem følger to brudeførere, dernæst brud og brudgom og til sidst to andre prinser. Alle følger marskalernes sving ud og ind og trin frem og tilbage. Dansen er således en højtidelig procession med dansefigurer, der har visse ligheder med den franske dansemester Arbeau's beskrivelse af *pavane* fra 1588. Denne fakkeldans til trompeters og paukers klang alene var forbeholdt konger og fyrster, mens strengespil og giger alene var for den gemene mand.

B.1) Solodans og gruppedans, findes primært i beretninger om begivenheder, hvor konge og fyrster er involveret.

B.2) Scenisk dans indgår i skolekomedien Kong Salomons Hylding, som blev opført i Viborg i 1584 i anledning af hyldningen af tronfølgeren, den senere kong Christian IV. I stykket forekommer en dans udført af en gruppe syngende engle og planeter placeret i ringe omkring kong Salomon siddende på knæ i midten.

Den første egentlige hofballet i Danmark efter fransk mønster er Alexander von Kückelsoms ballet i forbindelse med festlighederne ved »Det store Bilager« i København i 1634. I hofballetterne indgik således såvel *solodans* som *kor* og *ensembledans*, og kostumerne spillede en væsentlig rolle. Balletterne ender alle med en stor effektfuld slutningsdans, hvorefter selskabet eventuelt fortsætter med nogle gængse af tidens selskabsdanse.

DANSE, VIST AF FSGs DANSEGRUPPE

FSGs dansegruppe blev dannet i 2010 kort efter 400-års fødselsdagsfesten for Svend Poulsen Gønge. Undertegnede mente da, at vi kunne lægge ud med at danse menuet, men snart blev jeg klar over, at man sandsynligvis ikke har danset menuet i Danmark i 1600-tallet - i bedste fald kun allersidst i århundredet - og som pardans i de fine kredse. Menuet blev skabt ca. 1653 i Frankrig, men de første mindst 50 år var der tale om måske 100 varierede og dansemæssigt krævende figurer, ofte kreeret af dansemestre ved de europæiske hoffer. Først efter en "standardisering" af trinnet og Z-figuren, fik menuetten i 1700-tallet større udbredelse som dans.

Det har fra starten været vigtigt for dansegruppen at vise autentiske danse fra 1600-tallet, så jeg fravalgte menuet.

Ved de sidste 2 års Gøngemarkeder har vi danset langdansk, mens vi sang den gamle folkevisse med omkvædet "Tingluti". De brugte trin har rødder over 1000 år tilbage i Europa, og trinnene bruges fortsat på Færøerne.

Dansegruppen har flere gange vist pavane og branler, mens gaillarde o. lign. spring-/balletagtige danse pt. er for fysisk og teknisk krævende for gruppen.

Opgaven bliver ikke mindre af, at det er vanskeligt at finde gode beskrivelser af den tids danse. Vi er derfor stadig på udkig efter seværdige og autentiske danse, brugt i 1600-tallets Danmark og til gode melodier.

Vi vil også gerne have flere deltagere i dansegruppen, så kontakt Birgit Rasmussen eller undertegnede, hvis du/I er interesseret - og man behøver ikke at møde parvis.

John Gravesen